

GALLÓ KRISZTIÁN

A magyar királyi 2. pánfélshadosztály galíciái harcai

III. rész

Az 1. magyar hadsereg eredményei és helyzete

A hadsereg az áprilisi, májusi hadművelet során a kitűzött célt – Kolomea és Obertyn elfoglalását – nem tudta elérni. Azonban sikerült az ellenség erőinek növekvő részét magára vonnia és helyreállítania az összefüggő arcvonalat az 1. német pánfélshadosereg és 8. német hadsereg között. A Pruth-völgy egy részének, Nadwornának és Delatynnak megszerzésével elhárította a veszélyt, amit a Stanislaw–Dolina kiszögélés jelentett a Kárpát-medencére.

Lakatos Géza így írt erről: „Az 1. hadsereg támadása nemcsak kitöltötte a kb. egy hónapja a német arcvonalban keletkezett tátongó hézagot, hanem ezzel az akciójával rendkívül jelentős erőket vont magára. A felderítés értelmében három héten belül két pánfélshados és két másik orosz hadsereg gyűlekezett arcvonalunk előtt. Emiatt aztán a további – kilátástalannak látszó – támadást be kellett szüntetnünk. Offenzívánk mégis sikeresnek mondható, mivel ezzel a Szovjetnek a Német Birodalom felé vezető lebergi fő irányát tehermentesítettük. Azzal, hogy jelentős orosz erőket vontunk el, sikeriink kétségtelennek mondható.”²¹

A részleges kudarc számos okra vezethető vissza. Mivel a helyzet igen súlyos volt a márciusi szovjet támadások nyomán, a hadsereget azonnal be kellett vetni, holott hiányoztak az ehhez szükséges feltételek. A fel-

vonulást még nem fejezték be, az alakulatok egy része hiányzott a támadás elején, illetve csak késve csatlakoztak az előrenyomuláshoz. Nem volt kellő felderítés és súlyképzés, a hadsereg alakulatai közti összeköttetés rossz volt. Az időjárás sem kedvezett a támadó hadműveleteknek. A felázott utak, a tavaszi esőzések nyomán felduzzadt és medrűkből kilépett folyók gyakorlatilag lehetetlenné tették a gépjárművek mozgását, amelyet az ellenség által felrobbantott hidak, elaknásított utak és a megfelelő térképek hiánya is nehezített. A csapatok gyakran több száz kilométeres menetelések után kerültek ki a hadműveleti területre, ahol pihenés nélkül dobták harcba őket. Az egyébként is akadozó utánpótlást még a gyakori partizán támadások is nehezítették.

A front a Tlumacz–Ottynia Kelet–Kolomea Nyugat–Peczenizyn–Pistyu–Kuty–Ko-sow mögötti vonalon merevedett meg. Az első védelmi vonal gyakorlatilag ott húzódtott, ahol a hadsereg alakulatainak támadása elakadt. Természetesen a kedvező pozíciók elérésére – mint arról már szó volt – számos helyi vállalkozás indult, sok veszteséggel és mérsékelt sikerrel. A fő védelmi pontok az útszorosok, a Prut völgye és a Stanislauba vezető műútvonalak voltak.

A felsőbb német vezetés utasítására – az első vonaltól kb. tíz kilométerrel hátrébb – megkezdték az ún. Prinz Eugen-állás kiépítését. Számos helységet körkörösén védhető

támponttá építettek ki. Ezekben a helységeken jelentősebb erőket is állomásoztattak, pl. Delatynban 3 zászlóaljat és 5 üteget.²

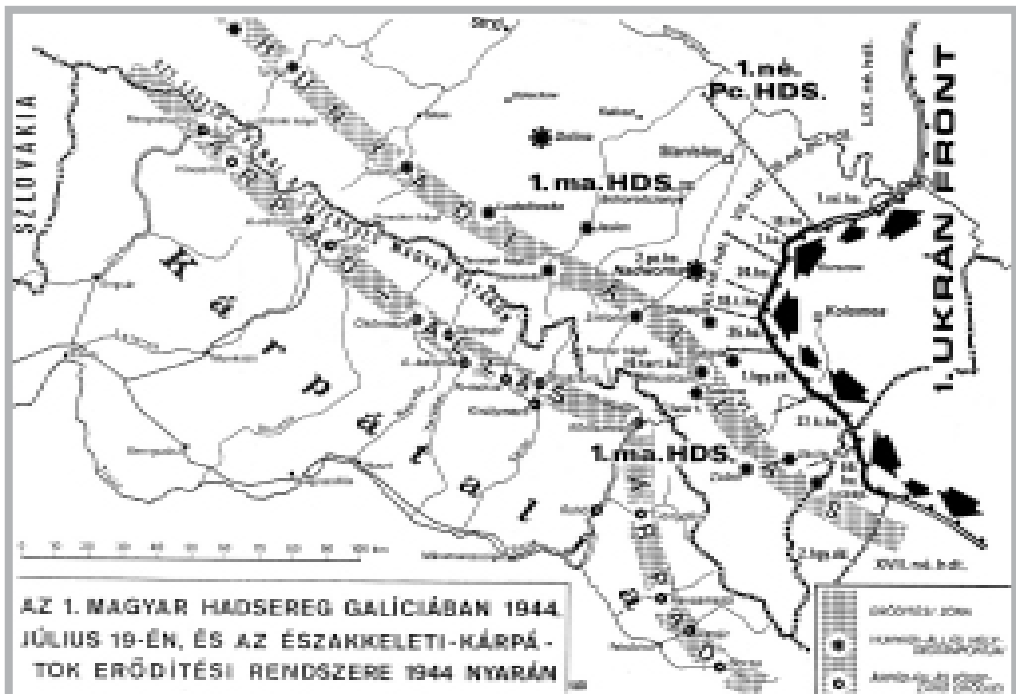
A magyar határ előterében megkezdődött a Hunyadi-vonal kiépítése, a határon pedig a Szent László vonal épült. Mindhárom állásrendszerről elmondható, hogy gyakorlatilag csak papíron léteztek, hiszen összefüggő vonalat sehol sem alkottak, kellő anyag és élőerő hiányában még csak kiépült támpontrendszerrel sem beszélhetünk. A legjobban felépült állásrendszer az Árpád-vonal volt, amelyet a Kárpátok természetes akadályait kihasználva már évek óta építettek, azonban ez sem készült el 1944 nyarára.

Mivel a hadsereg nem rendelkezett kellő számú alakulattal német erősítést is kaptak. Május-június folyamán a hadsereg sávjában volt a 68. gyaloghadosztály, 101. vadászadosztály, a 7. és 16. páncélos hadosztály, a XI. hadtestparancsnokság és számos kisebb német alakulat. A felsorolt egységek nagy

része azonban feltöltés alatt álló, teljesen leharcolt seregest volt. Lakatos így írt erről: „Jellemző a német csapatok harcértékére, hogy az egyik nekem alárendelt, úgynevezett „páncélos hadosztálynak” egyetlen páncélos járműve sem volt, s fegyverzete háromszázötven puskánál nem tett ki többet. A német erők szemléltetésére ez a jelenség egyre gyakoribb volt.”³

A páncélos hadosztály szereplése és veszteségei a tavaszi harcokban

A 2. páncélos hadosztály mindvégig a támadás élén haladt. Így részese volt mind a sikereknek, mind a kudarcoknak. A támadás első szakaszában április 17–23. között a hadosztály jelentős eredményeket ért el a hátráló szovjet erőkkel szemben. Kolomeát azonban a szovjet hadvezetés mindenáron tartani akarta és ennek érdekében jelentős erőkkel támogatta az 1. Ukrán Front csapatait. Az

ellenség így már képes volt április 24-én ellentámadásba menni, amit a kimerült és nagy veszteségeket szenvedő hadosztály – a kezdeti megingás után – megállított, köszönhetően a beérkező 24. gyaloghadosztály csapatainak. A beásott és tülerőben lévő szovjet csapatokkal szemben azonban további térnyerésre már képtelen volt, így az április végi, május eleji támadások teljes kudarcba fulladtak.

Az alábbiakban a hadosztály teljesítményét és az ezekből leszűrt tapasztalatokat a források tükrében próbáltam elemezni. Ebben a már idézett Harctudósítás, Tapasztalati jelentés, Kemény és Csernavölgyi visszaemlékezései voltak a segítségemre.

Lássuk először a *Harctudósítás* tapasztalatait. Ebben az időszakban a szovjetek elsősorban védekező harcot folytattak. Az erdőkben és a községekben építettek ki jól álcázott, támpontszerű védelmet, amelyekben általában századerejű egységek voltak, néhány harckocsival megerősítve. Ezeket erős páncéltörő és aknavető egységek támogatták. A páncélos erők és a tüzéség csekély számban volt jelen. A tüzéség fedezésére részben beásott, részben mozgó géppisztolyos alakulatok voltak kijelölve. A páncéltörő ágyúkkal az utolsó pillanatig kivártak, a támpontok közé betörő csapatokat ellentámadással próbálták visszaszorítani. A korlátozott célú támadásaikat erős tüzéségi és aknatűz előzte meg, gyakori volt a beszivárgás a magyar vonalak mögé. Gyalogságuk nehezen viselte a tüzéségi tüzet.

A magyar gyalogság súlyos hiányosságokkal küzdött: „...*igen nagy még mindig a tömörülési hajlam, valamint az oldal és hát tróni érzékenység. Ehhez járult kezdetben a harckocsi félelem... A magyar legénységnek az erdei és község harc szokatlan... Az aknavetőtűzre a magyar legénység még hihetetlen érzékeny. Ez okozta a veszteségek 90%-át. A legnagyobb hiba a felderítés hiánya. A csapatok rendszerint megelégszenek azzal, hogy az elg. tűztervékenységéből megállapítják az elg. körülbelüli első vonalát.*

Ha azután a csapatnak támadnia kell, jól-rosszul megszervezi a tűzrendszerét, és minél nagyobb erőösszevonással igyekszik támadni.”²⁴

A harckocsizók sem álltak sokkal jobban: „...*mindenek előtt meg kell állapítani, hogy a mai páncélelhárítás és hk-k mellett a mi Turán hk-jaink nemcsak korszerűtlenek, hanem elavultak. Ilyen pc. vastagság, ilyen pc. minőség és ilyen pc. áttörőképesség mellett a Turán hk-val önállóan támadni nagy tömegben bűn. A Turán hk. bőséges pc. elhárítófegyver kíséretében kizárólag kísérő feladatokra alkalmas, nagyon óvatos vezetés mellet.*”²⁵

Védelemben a legnagyobb gondot az okozta, hogy a gyalogság zöme az első vonalban helyezkedett el, ezáltal kitette magát az ellenség aknatüzének és lerohanásának. Itt is a német módszer alkalmazását tartották célravezetőnek a jövőre vonatkozóan, miszerint az első vonalban csak híradós eszközökkel ellátott megerősített harcélőrsők tartózkodjanak, míg a főerők az aknavetők hatótávolságán kívül a második vonalban legyenek, és csak ellenséges támadás esetén szállják meg az első vonalat. A tüzéség még a németek elismerését is kivívta, kiválóan teljesítettek a harcok során.

Az egyes fegyvernemek hiányosságai is felszínre kerültek. Az összeköttetés a különböző fegyvernemek közt nem volt kielégítő. Különösen igaz volt ez a gépkocsizó gyalogság és a harckocsizók közötti együttműködésre. A gyalogság megfelelő járművek hiányában rendszeresen lemaradt, így nem tudta támogatni az előretörő páncélosokat, amelyek így fokozottan érzékennyé váltak a gyalogsági páncéltörő fegyverekkel szemben. (lásd a 3/I. harckocsi zászlóalj. április 23-i harcait), de az ellenkezője is előfordult, ugyanis a nehéz, erdős terepen nem mindig tudták követni a gyalogságot a páncélos erők, ezáltal kitették őket az ellentámadó szovjet harckocsiknak (lásd 12/I. zászlóalj Rakowczyk-i harcait április 26–27.). A tüzéségnél a túlzott lőszerfelhasználás jelentett problémát,

különösen az akadozó utánpótlás tükrében. A páncéltörők nehézpuskái és 40 mm-es ágyúit teljesen használhatatlanok voltak, és ismételten fel kellett hívni a vezetőket, hogy a Nimród nem páncélvadász, mert a keserű doni tapasztalatok ellenére még mindig bevetették őket az ellenséges páncéloserők ellen, holott erre sem a vékony páncélzata, sem a magas felépítménye, sem a 40 mm-es gépágyúja nem tette alkalmassá.

A gépkocsizó gyalogság korlátozott használhatósága is nyilvánvalóvá vált. A létszámuk nem volt elegendő, ezért az egység 4 zászlóaljra való kibővítését szorgalmazták úgy, hogy két, egyenként 2 zászlóaljjas ezredet állítanának fel, amelyeket 1-1 motorkerékpáros zászlóalj egészítené ki. A gépkocsik jó része használhatatlannak bizonyult, egyrészt nem bírták a terepet, másrészt alkalmatlanok voltak a harci feladatokra. A hadosztály vezetése félláncaltapas lövészpáncélosok mielőbbi beszerzését javasolta.

Egyéb járműproblémák is felléptek, sem a rádiókocsik, sem a sebesültszállítók nem voltak terepjáróak, így hatáskörük erősen korlátozott volt. A felderítők Csaba páncélgépkocsijai teljesen elavultak voltak, helyükre Turán 40-est vagy német anyagot igényeltek. Az utászok sem elég gépjárművel, sem elég hadianyaggal nem rendelkeztek, így feladataikat csak nagy nehézségek árán tudták ellátni.

Gond volt a csapatparancsnokok átlagéletkorával is, ugyanis az idősebb vezetők már nem mindig tudtak megfelelni – sem mentálisan, sem fizikálisan – a modern harcászat követelményeinek. A németek kezdetben nem bíztak a magyar parancsnokokban, de Trögerék érkezésével ez lassan megváltozott és gyakorivá vált a német tisztek alá- és fölérendelése is.⁶

A *Tapasztalati jelentés* szintén foglalkozott a hadosztály anyagi hiányosságai-val. Erősen akadályozta a harcokcsiezred harcértékét, hogy hiányzott a szeroszlopa,

amely a különböző meghibásodásoknál, sérüléseknél nélkülözhetetlen pótalkatrészeket, szerszámokat szállította. Emellett állandó szerelőhiánnyal is küszködtek, holott a Turánok fokozottan igényelték az állandó törődést és a jól képzett szakembergárdát. Legalább ekkora gondot okozott a vontatók teljes hiánya, ugyanis így a sérült harcokcsik vontatását más harcokcsikkal kellett megoldani, amelyek így időlegesen kiestek a harcból, ráadásul a motorjaik sem bírták jól a túlzott megterhelést. Számos harcokcsi maradt e hiányosságok miatt az ellenség területén, holott megfelelő háttérrel még megmenthetőek és megjavíthatóak lettek volna. Különösen annak fényében súlyos ez a veszteség, hogy a hadosztály harcokcsi utánpótlást otthonról nem kapott. Később a németektől egz Famo nehézvontatót kapott a hadosztály, és a győri páncélos kiképző iskolából is érkezett némi alkatrész. A jelentés szintén beszámol a híd és a hajózóanyag hiányáról.

A harcászatban súlyos hiba volt, hogy az éjszaka közeledtével a már elfoglalt, de még teljesen meg nem szállt területeket a csapatok rendre feladták, így másnap újra kellett harcolni értük. A felderítés, a biztosítás, a kapcsolattartás hibáit ez a jelentés is feltárta. A magas (20%-os) tisztveszteségeket az altiszti kar önállótlanágával, a tisztekre háruló túlzott terhekkel és súlyos felelőtlenégeikkel magyarázta. A tisztek felegyenesedve közlekedtek, ami párosulva feltűnő ruházatukkal – térképtáska, csizma – kitűnő célponttá tette őket a szovjet orvlövészek számára.⁷

A Turánokról elítélően nyilatkozott: „A Turánok nem a mi hadműveleti területeinkre való harcászati eszköz, mert a sarat, a puha altalajt nem bírja, de fegyverzeténél és páncélzatánál fogva már korszerűtlen is, messze elmarad ellenfelei mögött.”⁸ – „A Toldik bírták a terepet.”⁹

Érdekesek és tanulságosak Kemény és Csernavölgyi visszaemlékezései, amelyek bár az események időpontjában és helyszínében gyakran pontatlanok, sok mindent elárulnak

a hadosztály állapotáról. Az az elképesztő eset, amiről Csernavölgyi ír, már a harcok végén eshetett meg, amikor a magyar harcokocsizók teljesen elvesztették a bizalmukat a harcjárműveik iránt. 10-12 T-34-es, miután átgázolt a lövészeken, rátámadt a mintegy 20 Turán 40-es állásaira, amelyeknek legénysége a harc helyett egyszerűen elhagyta a járműveket és gyalogosan menekült. Mindössze 2 harckocsi próbált hátravonulni, de közülük az egyik mocsárba süllyedt. A támadást végül Stukák állították meg, 7 T-34-est kilőve.¹⁰ A történet jól mutatja a szovjet technika fölényét, amellyel már a magyar páncélosok is tisztában voltak.

A Turánokról Kemény is elmarasztalóan írt: „Nem bírták a sárat, a homokot, és ha két napig nem voltak karbantartva, akkor a motor már felmondta a szolgálatot. A páncélzat gyenge és sok volt benne a foszfor. Ezért is égtek olyan gyönyörűen a kilótt Turánok.”¹¹ Keményék vizsgálata szerint a nehéz Turán 600, a közepes 400 méterről tudta kilőni a T-34-est.¹² Bírálta a hadosztály irányítóit is: „Gyenge vezetés, gyenge anyag, páncélosok erdőbe és mocsaras területekre való bevezetése, mind hibák, amit a felső vezetés nem vett észre.”¹³

A személyi veszteségek a Tapasztalati jelentés szerint: elesett és eltűnt 19 tiszt és 282 fő a legénységből, megsebesült ill. megbete-

TIGRIS I. MENETBEN A KELETI HADSZÍNTÉREN. EZ A KÉP A NYUGATI FRONTON VALÓSZÍNŰLEG CSAK NEHEZEN KÉSZÜLT VOLNA EL, HISZ A SZÖVETSÉGES LÉGI-FÖLÉNY LEHETETLENNÉ TETT MINDEN NAPPALI MOZGÁST, KÜLÖNÖSEN NYÍLT TEREPEN.

TIGRIS I. NEHÉZPÁNCÉLOS PIHENŐBEN

gedett 80 tiszt és 1367 fő a legénységből.¹⁴ A Harctudósítás szerint elesett, eltűnt és fogságba esett 17 tiszt és 279 legénységi állományú, megsebesült ill. megbetegedett 62 tiszt és 1091 legénységi állományú személy. Az összvesztéséből 48 tiszt és 1022 legénység a 3. gépkocsizó lövészeszeregre esett, így a lövészszázadainak harcos létszáma 40-60 főre csökkent.¹⁵ A VKF május 15.-i tájékoztatója szerint elesett és eltűnt 15 tiszt és 309 fő a legénységből, megsebesült 53 tiszt és 996 fő a legénységből, ám itt a betegeket nem említik. (A május 1-jei közlésében 61/1550-es összvesztéget említ, amiben talán a betegek is benne voltak, de a májusi veszteségek természetesen nem.)¹⁶ Az eltérő adatokat összesítve elmondhatjuk, hogy kb. 80-100 tiszt és 1500 legénységi állományú honvéd volt a hadosztály teljes vesztesége az április-májusi harcok során.

A gépjárművek közül elveszett: 52 motorkerékpár, 17 személygépkocsi, 48 tehérgépkocsi, 3 egyéb jármű, összesen 120 gépjármű.

A páncélosok közül: kilóttak 9 Turán-75-öst, 8 Turán-40-est, 1 Toldit, 4 Nimród, 2 Csabát, összesen 24 járművet. Üzemképtelen 88 darab, ezekből végleg kiesett 6 darab, ellenséges területen maradt 7 darab, összesen 37 jármű veszett el végleg.

A fegyverek közül 2 darab 105 mm könnyű tarack, 5 darab 40 mm-es ágyú, 10 nehézpuska, 5 aknavető, 10 géppuska, 35 golyószóró került a veszteséglistára.

Az ellenség veszteségét háromszorosra becsülték élőerőben. 48 harckocsit lőttek ki a magyar páncélos és a nekik alárendelt né-

met páncélos ill. páncélvadász alakulatok. A légvédelmi tüzérsztyály 4, a páncélgéppágyús alakulatok 2 repülőgépet lóttak le.¹⁷ A 3. harcokocsiezred 27 harcokocsit lótt ki.¹⁸

A hadosztály átfegyverzése, átképzése, elhárító harcai

Model tábornagy ígérete nyomán a leváltott magyar páncéloshadosztályt német páncélosokkal látták el. Sajnos az átvett páncélosok pontos száma és típusa jószerivel megállapíthatatlan. A VKF Tájékoztató szerint a hadosztály 1 Pz-III. és 9 Pz-IV. típusú harcokocsit kapott, valamint 12 rohamlöveget, melyeknek típusát nem közli, Tigrisekről itt nem tesz említést, de később megemlíti azokat a páncélos hadosztály kötelékében (VKF Tájékoztató VIII. 9.)¹⁹ A Tapasztalati jelentés szerint 10 Pz.IV., 10 Tiger és 10 Stug került a hadosztály állományába.²⁰ Csernavölgyi szerint: „Ekkor négyfajta harcokocsit kaptunk”.²¹ De a típusok felsorolásánál már csak a következő adatokat közli: 24 Pz.IV., 12 Stug és 5 Tigris került a 3/I. zászlóaljhoz.²² Magam a legvalószínűbbnek az alábbi létszámadatokat látom: 10 db Pz.VI. E Tigris I., 10 db Pz.IV. H, 12 db Stug III. G rohamlöveg.

Sajnos arról nem szólnak a források,

hogy a harcjárművek végleg a honvédség birtokába kerültek, vagy csak a hadműveletek idejére kerültek időlegesen a hadosztály alárendeltségébe. Az, hogy a harcokocsik az eredetei német felségjeleikkel harcoltak, és hogy a hadműveletek után a Németországba javításra küldött Tigriseket sohasem kaptuk vissza, arra utal, hogy ezek a járművek csak ideiglenesen kerültek a hadosztály alárendeltségébe.

Az átvett páncélosok használt, részben nagyjavításon átesett járművek voltak. A műhelyfelszerelés és a különböző pótalkatrészek hiányoztak, és bár a németek ígéretet tettek 15 tonna javítóanyag, valamint 2 Tigris átadására, erről semmit sem tudunk.²³

A német harcokocsikat a kitűnően teljesítő 3/I. harcokocsi zászlóaljnak adták.²⁴ A Tigriseket a zászlóalj Tarczay Ervin főhadnagy és

SZEMBŐL JÓL LÁTSZIK A TIGRIS I. FŐ EGYIK FŐ ERŐSSÉGE, A 8,8 CM-ES ÁGYÚ

AZ 505. NEHÉZPÁNCÉLOS-ZÁSZLÓALJ TIGRISEI AZ OROSZ FRONTON. A CSŐSZÁJON LÁTHATÓ VÉDŐHUZAT ÉS NYUGODT KÖRÜLMÉNYEK AZT VALÓSZÍNŰSÍTIK, HOGY AZ EGYSÉG PIHENŐBEN VAGY TARTALÉKBAN VÁRJA A BEVETÉST.

Vedres János által vezetett századai kapták meg, míg a másik két század Pz.IV.H és Stug III.G típusú páncélosokat kapott.²⁵ A 3/II. zászlóalj megkapta az I. zászlóalj Tu-ránjait, és ekkor már a 3/III. zászlóalj is a fronton tartózkodott, szintén Turánokkal felszerelve.²⁶

A Tigrisek a német 503. nehéz-harcokocsi-osztály állományából kerültek át. A járművekkel egy kiképző keret is maradt Nad-wornán.²⁷ Az átképzés gördülékenyen folyt, a németeket meglepte a magyarok kiváló lövészteljesítménye, tudásszomja és

szakképzettsége. A magyar legénység pedig örömmel fogadta a 88 mm-es löveggel és 66–100 mm-es páncélzattal felszerelt nehéz-tankot, amellyel már több mint egyenrangú ellenfelévé váltak a szovjet páncélosoknak.

A páncélosok kiképzésén és harcászati taktikájukon is változtatni kellett. Átdolgozták a támadási direktívákat. A hadosztályparancsnokság értékelése szerint: *„Annak ellenére, hogy Turán hk.-nak is sikerült kilőnie több T-34-et, ez nem jelenti azt, hogy a Turán vetélytársa a T-34-nek. Ma, amikor a németek P IV. kocsikat is csak a második lépcsőben alkalmaznak, gyenge pc. védettségük miatt, Turán hk.-t még inkább vétek az elg. pct. rendszerének prédájául az első vonalban bevetni. A Turán hk. csak erős pc. védelem mellett komoly hk-k mögött, vagy a gyalogság támogatására, azzal együtt kerülhet alkalmazásra, lényegileg mint páncél alatt mozgó gyalogsági nehézfegyver.*”²⁸

A harcászati követelmények is módosultak. Az áttörésekhez 50-60 erős harcokcsi kell bevetni, ha legalább 100 mm-es páncélzattal rendelkeznek, akkor a gyalogság előtt, ha kevesebbel, akkor mögöttük kell haladniuk. A tereptárgyakat maximálisan ki kell használni, a tömörülés, a szabályos alakzat tilos. Fontos az állandó üzemanyag-utánpótlás és a tartalékképzés a rendelkezésre álló páncélosok egyharmadával. Ezeket súlyképzésre, a veszteségek pótlására és a váratlan események tisztázására kell felhasználni. A gyalogsági támogatás elengedhetetlen. *„...szakítani kell a nálunk eddig uralkodó volt felfogással, mely a hk. alakulatok harceljárását elsősorban a mozgásra, nem pedig mint a németeknél láttuk, és magunk is tapasztaltuk, elsősorban a tüzerő kihasználásra alapozódik. Az a nálunk hangsúlyozott elv, hogy egyfolytában, megállás nélkül a tüzelőállásból kell előretörni, a mai pc. elhárítás mellett keresztülvihetetlen, tehát a múlté. Az előretörés a gyalogsággal összhangban, a már eleve megállapított, vagy a támadás folyamán u.n. feld. szd.-dal, hova a legnehezebb hk-kat kell beosztani, megállapított pc. ellenállási szak-ok*

szertint történhet. Ezekon belül ott, ahol a hk-ra kedvező terep adódik, a hk-k mozogjanak a gyalogság előtt, míg azokra kedvezőtlen terepen (erdő, község, mocsár) a gyalogságnak kell utat törni a hk-k számára, azok hathatós tűzoltalma mellett.”³⁰

A Tigriseket élesben is kipróbálhatták a magyar páncélosok, amikor június elején Tlumaczykba vezényelték őket a 24. gyaloghadosztályhoz. Ahol 2-3 harcokcsi szakaszokban a zászlóaljparancsnokságokra lettek beosztva, a századparancsnokságokon pedig egy-egy páncélos összekötő tartózkodott, akik jelentettek, ha bármilyen gyanús ellenséges mozgást észleltek. Ekkor a páncélosok felvonultak és a délutáni ellenség szemébe tűző napfényt, a terepakadályokat és a fent említett taktika elemeit felhasználva megsemmisítették az ellenség megerősített állásait. Az egy hetes kiküldetés eredménye 3 kilótt T-34-es, több páncéltörő ágyú, tucatnyi bunker és egy lőszerlerakó megsemmisítése volt, saját veszteség nélkül.³¹

A Tigrisek ezután a bombázástól fenyegetett Nadworna helyett új állomáshelyükre, Pasiecznába vonultak. Itt Eszes Mátyás hadnagy egy-egy Tigris, Pz IV, Stug III. páncélosból kiképzőszakaszt hozott létre, és folytatták az átképzést annak reményében, hogy további német páncélosokat kapnak.³²

Bizonyos személyi változások is történtek. A hadosztály vezetését Osztovics Ferencről Zsedényi Zoltán vezérőrnagy vette át június 1-től. Új parancsnokot kapott a 3. gépkocsizó lövészezred is, itt Sándor Istvánt Keményfy Zoltán ezredes váltotta fel július 15-én.³³

A gépkocsizó gyalogság sem sokáig élvezhette a pihenőt. Május 22-én az ezred felváltotta a XI. német hadtest kötelékébe tartozó 25. gyaloghadosztály alatt szolgáló 16. német páncéloshadosztály részeit és a Dósa-csoportot. Június 4-ére érkeztek vissza a szálláshelyükre, miután a 18. tartalék hadosztály leváltotta őket.³⁴ A hadosztály

utászai a stratégiai fontosságú Drohowyczi olajmezőket oltották, ahonnan július elején tértek vissza.³⁵ Július 4-én a hadosztályt a Delatyin-Lojowa körzetbe vezényelték. A hadosztály továbbra is hadsereg tartalékként szerepelt.

Az I. magyar hadsereg helyzete és a szovjet hadműveletek

MÁJUS 26-ÁN Lakatos Gézá t Beregfy Károly vezérezredes váltotta fel az I. magyar hadsereg élén, akinek a rend és a fegyelem fenntartása volt a legfontosabb célja, emellett tipikus íróasztal-tábornok volt, erős jobboldali kötődéssel. Horthy mégis megbízott benne, és bizalmasan utasította, hogy az esetleges szovjet áttörés esetén ne a német kívánalmaknak megfelelően nyugatra, hanem délnyugatra a Kárpátok vonalán lévő magyar állásrendszerekbe vonja vissza a hadsereget.

JÚNIUS 23-ÁN a német Közép-Hadseregcsoporthoz ellen megindult a szovjet Bagratyion-offenzíva, amely során a német erők katasztrofális vereséget szenvedtek.

JÚLIUS 13-ÁN pedig megkezdődött a szovjetek leMBERG–SANDOMIERZIHADMŰVELETE, amelynek célja a német Észak-Ukrajna Hadseregcsoporthoz megsemmisítése, Ukrajna felszabadítása, és Lengyelországba való betörés volt. A szovjet főerők az I. német páncélos hadsereg állásait áttörve Lemberg felé törtek, így a német vezetés arra kényszerült, hogy az arcvonal kevésbé veszélyeztetett pontjairól vonjon el erőket.

A vereségek hatására július folyamán elvezényelték az összes német alakulatot a hadsereg sávjából. Ezek a változások igen érzékenyen érintették az I. magyar hadsereget, amely így gyakorlatilag az összes tartalékát elvesztette. (Csak a 19. tartalék hadosztály és a 2. páncélos hadosztály maradt a hadsereg tartalékában.)

Hasztalanul kérte a magyar hadvezetés

a II. tartalék hadtest és az I. lovashadosztály átvezénylését a németektől, akik ezt a két magyar sereget a szétvert Közép-Hadseregcsoporthoz területén vetették harcba az előretörő szovjet csapatokkal szemben. Az I. magyar hadsereg mindössze a frissen mozgósított 7. (soproni) gyaloghadosztályt kapta meg erősítésként, amely alakulat a német 68. hadosztály körzetét vette át a VII. hadtestnél, ahová a XI. német hadtest kivonása után a 24. hadosztály is került.³⁶

JÚLIUS 15-ÉN a hadseregvezetés ismételtén kérte a II. hadtest és az I. lovashadosztály sürgős átvezénylését, tekintettel arra, hogy a szovjetek Lemberg irányába való előretörése már a hadsereg északi szárnyát veszélyeztette, és ezáltal a Kárpátok északnyugati hágói is veszélybe kerültek.³⁷ E napon megkezdtek a titkos előkészületeket a VII. hadtest visszavonására, amit azonban július 20. után leállítottak, és a kért egységeket sem kapta meg a hadsereg, amely így kiszolgáltatottan várta a szovjet offenzívát.³⁸

JEGYZETEK

¹ LAKATOS GÉZA: *Ahogy én láttam*. Budapest, 1992. (A továbbiakban: Lakatos) 100.

² KISBARNAKI FARKAS FERENC: *A Tatárhágó viszszanézés*. Buenos Aires, 1952. 73.

³ Lakatos: i. m. 96.

⁴ *Harctudósítás a 2. pc. hó. Nadvorna–Tlumaczyk–Slobodka Lesna-i harcairól 1944 IV.13–V.14-ig* HL. VKF 634/hdm.-1944. (a továbbiakban: Harctudósítás) 24.

⁵ Harctudósítás 25.

⁶ Harctudósítás 23–28.

⁷ *Tapasztalati jelentés a 2. pc. hó. 1944 IV. 13.–VIII. 1. közti harcairól*. HL. Mikrofilmtár VKF 634/elh. hdm. csf.–1944 (Továbbiakban: Tapasztalati jelentés) 2–15.

⁸ Tapasztalati jelentés 3.

⁹ Tapasztalati jelentés 17.

¹⁰ CSERNAVÖLGYI ANTAL: *Az aranycsillag rabjai*. II. kötet, HL. Tgy. 3156. (A továbbiakban: Csernavölgyi) 163–165.

¹¹ KEMÉNY GYÖRGY: *Egy páncélos hadnagynaplója az 1944-es galíciai és dél-erdélyi harcokról valamint Hadak útján*

az angol hadifőnögről 1944–1945. HL. Tgy: 3216.
(A továbbiakban: Kemény) 10.

¹² Kemény: i. m. 10.

¹³ Kemény: i. m. 26.

¹⁴ Tapasztalati jelentés 14.

¹⁵ Harctudósítás 22.

¹⁶ *Tájékoztató a katonai helyzetről* VKF 1. oszt.
HL. Mikrofilmtár (a továbbiakban: VKF Tájé-
koztató) V. 15.

¹⁷ Harctudósítás 22.

¹⁸ Tapasztalati jelentés 15.

¹⁹ VKF Tájékoztató VI. 27.

²⁰ Tapasztalati jelentés 15.

²¹ Csernavölgyi 7.

²² Csernavölgyi 219.

²³ BONHARDT ÁTTILA: *Tigris angyalbőrben. Ha-
ditechnika*, 1997/2. (A továbbiakban: Bonhardt:
Tigris...) 46.

²⁴ Kemény: i. m. 20., ill. Csernavölgyi: i. m.
219.

²⁵ Bonhardt: Tigris... 46.

²⁶ Tapasztalati jelentés 16.

²⁷ Bonhardt: Tigris... 46.

²⁸ Harctudósítás 25.

²⁹ Tapasztalati jelentés 13.

³⁰ Harctudósítás 25.

³¹ Kemény 31–34.

³² Bonhardt: Tigris... 47.

³³ CSIMA JÁNOS: *Adalékok a Horthy-basereg
szervezetének és tevékenységének tanulmányozásához
1938–1945*. Budapest, 1961. (A továbbiakban:
Csima) 215.

³⁴ VKF Tájékoztató VI. 4.

³⁵ Csima: i. m. 223.

³⁶ BENE JÁNOS–SZABÓ PÉTER: *Huszonnégyes
hon-védek a Kárpátokban*. Nyíregyháza, 1997. (A
továbbiakban: Bene–Szabó) 59.

³⁷ GOSZTONYI PÉTER: *A magyar honvédség a má-
sodik világháborúban* Budapest, 1992. 155.

³⁸ Bene–Szabó: i. m. 59.

A 2002. évi közhasznúsági jelentés tartalmi beszámolója

Az alapítvány 2002-ben:

- a) tudományos tevékenység;
- b) képességfejlesztés;
- c) ismeretterjesztés;
- d) kulturális tevékenység;
- e) kulturális örökség megóvása;
- f) magyarországi etnikai kisebbségekkel
és a határon túli magyarsággal kapcsolatos
tevékenység;

g) euroatlanti integráció elősegítése
közhasznú tevékenységeket folytatott.

Lapkiadói tevékenység:

Az alapítvány a 2002. évben folyama-
tosan támogatta a Belvedere Meridionale
lap megjelenését. A nyomdai költségekhez,
illetve a nyomdai előkészítéshez nyújtott
támogatásokkal.

Könyvkiadói tevékenység

KIADOTT KÖTETEK:

1. Pusztai János [szerk.]: *A szegedi re-
pülés története*.

2. Michnay Gyula: *Mint Mohamed ko-
porsója*. (II. javított kiadás).

3. Kiss Tamás: *Magyar Egyetemisták és
Főiskolások Szövetsége – 1956, Szeged*.

4. Perbíró József: *1956 Szegeden – em-
lékeimben*.

5. T. Horváth Ágnes: *A Római Birodalom
latin nyelvű levelezésének három évszázada*

Oktatási tevékenység

A 2002. évben is megszervezte és meg-
rendezte a Belvedere Történészhallgatók
táborát, mely szakmai oldalról igen ered-
ményesnek mondható, és a körülmények

valóban európai színvonalúak voltak. A tábor meghívott előadói között voltak az Újvidéki magyar pedagógustársadalom képviselői is, mellyel az alapítvány határon túli magyarsággal kapcsolatos tevékenységet fejtett ki.

Kutatási tevékenység:

Comenius (kutatásvezető: Györgyi Zoltán),

Sport Sziget (kutatásvezető: Gábor Kálmán),

Fiatalok életesélyei (kutatásvezető: Gábor Kálmán),

Sziget Fesztivál (kutatásvezető: Gábor Kálmán),

Budapest Paradé (kutatásvezető: Gábor Kálmán),

2001-ben elsőéves felsőoktatási hallgatók szociológiai vizsgálata (kutatásvezető: Gábor Kálmán).

Ösztöndíjak:

Az Alapítvány 2002-ben történettudományi és szociológiai (folyamatos és egyedi) kutatási ösztöndíj pályázatokat hirdetett.

a) Az Oktatókutató Intézettel kooperálva írta ki a magyarországi egyetemista lét, életforma, életnívó, szociális összetétel, karriertervezés és fogyasztási jellemzők kutatásra felhívó társadalomtudományi pályázatát, melyre több mint kétszáz pályázat érkezett. Az elbírálás több mint 120 nyertest avatott.

b) Országos történettudományi pályázat esetében az alapítvány a pályázatokat elbíráló bizottság tagjainak, Dr. Szegfű László tanszékvezető főiskolai tanárt, Dr. Marjanucz László egyetemi docenst, Dr. Zakar Péter főiskolai tanárt, és Kiss Gábor Ferencet, a lap főszerkesztőjét kérte fel. A pályázók szinte a teljes hazai történettudományi képzést reprezentálták. A felhívásra szerte az országból – sőt egy pályázó esetében külfönből is – érkeztek anyagok, melyek igen ígéretes kutatási terveket és megalapozott tematikákat tartalmaztak. A pályázat a következő

eredmények születtek: I. díj FURÁK MARIANN (Az Esztergomi Érsekség kormányzata 1848-1850), II. díj GYARMATI ZSOLT (Egy kolozsvári napló, mint társadalomtörténeti forrás), II. díj HORVÁTH MÁTYÁS (XX. századi, magyarországi vonatkozású naplók, visszaemlékezések közlése).

Egyéb közhasznú tevékenység:

a) Társadalomtudományi honlap (www.belvedere.meridionale.hu) fenntartása, tartalomfrissítése és fejlesztése. A honlapon keresztül mindenki ingyenesen hozzáfér az általunk kutatótt információkhoz.

b) Az alapítvány kutatási háttéranyagokkal és előadói felkészítéssel támogatta a Vilniusban megrendezésre került EUR-OP-A konferencián részt vett magyar delegáció tagját Bene Tamást, aki az ifjúságkutatás szekcióban szerepelt előadóként.

Az Alapító Okirat módosítása:

2002-től életbeléptek az Alapító Okirat módosításai. Az alapítók három tény alapján módosították az okiratot.

1. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola név helyett következetesen SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar megnevezést használjuk ezután.

2. A közhasznú tevékenységek köre bővült, az alábbi pontokkal: e) gyermek és ifjúságvédelem, f) magyarországi etnikai kisebbségekkel és a határon túli magyarsággal kapcsolatos tevékenység, g) euroatlanti integráció elősegítése.

3. Felügyelő Bizottság felállításáról rendelkeztek, melynek tagjai Mészáros Csaba, Dömötör Máté, Márton Imre, akik letették a hivatali nyilatkozatokat és munkához kezdtek.

Szeged, 2003. április 20.

Kiss Gábor Ferenc
alelnök

Jancsák Csaba
titkár

Pénzügyi rész

Kimutatás a vagyón felhasználásáról

Saját tőke	962938	-1185585
Tőkeváltozás	-	-
Tőkeváltozás csökkenésére ható tényezők	-	-
– közhasznú tevékenység tárgyévi vesztesége	1116958	-2148423
– vállalkozási tevékenység tárgyévi vesztesége	-	-
– cél szerinti tevékenység tárgyévi vesztesége	-1220769	-2148423

Kimutatás a kapott támogatásokról

Jogi személyiségű gazdasági társaság	-	-
Alapító	-	-
Egyéb	-	-
Összesen	2404481	1371591

Kimutatás a kapott támogatásokról

Tiszteletdíj	-	-
Költségterítés	-	-
Összesen	-	-

Mérleg

Befektetett eszközök	64 976	55 524
Tárgyi eszközök	64976	55524
Forgóeszközök	794051	364906
Követelések	-	-
Értékpapírok	-	-
Pénzeszközök	794051	364906
Eszközök (aktívák) összesen	859027	420430
Saját tőke	962838	-1 185585
Tőkeváltozás	-	-
– ebből tárgyévi eredmény	-103 811	-2 148423
Kötelezettségek	-	1 606015
Rövid lejáratú kötelezettségek	-	-
Források (passzívák) összesen	859 027	420430